Inventarisatie maatregelen pijler 2&3

In opdracht van

Projectteam Biodiverse Zuivel & RVO

Door

Boerenverstand Consultancy
ir. Frank Verhoeven
Postbus 114
3500 AC Utrecht

m.m.w.v. Marleen Zanen – WNF

Rapportnummer

2016.04
26 juli 2016

Inhoudsopgave

- Inleiding
- Beantwoording van de vragen uit de TOR
- Losse vragen/gedachten/afwegingen
- Aanbevelingen voor vervolg

Boerenverstand Consultancy heeft de opdracht aangenomen om een inventarisatie te maken voor maatregelen betreffende pijler 2 en 3. Alle indrukken, overwegingen en ideeën die tijdens dit traject, de interviews en vanuit eerdere opdrachten zijn opgedaan, zijn verwerkt in deze rapportage. Daarnaast wordt een Excel-file opgeleverd met een opsomming van alle gevonden maatregelen.

Inleiding

De biodiversiteit in Nederland neemt af, met name in agrarische gebieden. Dit wordt o.a. zichtbaar in de afname van weidevogels, maar wordt veroorzaakt door achteruitgang van leefgebieden en doordat biodiversiteit op de meeste melkveebedrijven weinig wordt meegenomen in het graslandbeheer en/of het bodemmanagement. Daarnaast is het beheer en de zorg voor biodiversiteit, zeker in de vorm van landschap en specifieke soorten, heel belangrijk voor maatschappelijk draagvlak voor de melkveehouderij sector.

Doel is een bedrijfsstrategie gericht op meer biodiversiteit en minder milieudruk op water en natuurgebieden. Het verminderen van de negatieve impact van de bedrijfsvoering op biodiversiteit. Landschappelijke diversiteit (leefgebieden) en specifieke soorten op het bedrijf zijn een integraal onderdeel van biodiversiteit en dienen als zodanig deel uit te maken van de biodiversiteitsmonitor melkveehouderij.

Om het effect van bedrijfsstrategie op biodiversiteit zichtbaar te maken wordt een systematiek ontwikkeld waarmee melkveehouders aan kunnen tonen welke resultaten ze boeken met het werken aan biodiversiteit. De systematiek zal uiteindelijk bestaan uit een set van KPI's: indicatoren die dienen als 'thermometer' voor een bepaald onderdeel van biodiversiteit. Voor pijler 2 & 3: landschappelijke elementen en specifieke soorten is het de vraag wat daarvoor geschikte KPI's zijn en in hoeverre gebruik gemaakt kan worden van bestaande structuren en (administratieve)systemen.

Doel van deze deelopdracht is een inventarisatie van maatregelen, kansen en handelingsperspectieven gerelateerd aan pijler 2&3 zodat deze ondergebracht kunnen worden in KPI's. Daarbij zoveel mogelijk gebruik makend van de bestaande agrarisch natuurbeheerpakketten. In de periode maart-mei 2016 zijn diverse gesprekken gevoerd met: SCAN/BoerenNatuur.nl (Alex Datema, Walter Kooy), met VALA (Dick Loman) en met Water, land & dijken (Sjaak Hoogendoorn, Thomas de Gooijer). Telefonisch is er contact geweest met NFW (Ingrid van Huizen). Ook opmerkingen uit gesprekken met ANV de Sudwesthoeke (Klaas Oevering, Sicco Hylkema, Ysbrand Galama), Agrarisch Natuur- en milieuvereniging Gagelvenne (Greet en Tjerk Hof) en NFW (Attje Meekma) zijn meegenomen. Verder is informatie vanuit het gesprek over groenfinanciering met de Rabo Groenbank (Martine Besjes) verwerkt. Tussentijds is er feedback gegeven vanuit de projectgroep (RFC, RABO, WNF).

Organisatie agrarisch natuurbeheer in Nederland - in het kort -

- Ca. 8000 melkveehouders in Nederland hebben een vorm van (geregistreerd) agrarisch natuurbeheer.
- Sinds 1 januari 2016 is er een nieuw stelsel voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb).
- Het belangrijkste doel is het creëren en beschermen van leefomgeving voor rode-lijstsoorten.
- De kern van het nieuwe stelsel is een collectieve benadering vanuit de streek zelf.
- Collectieven maken aan 'de voordeur' afspraken met overheden en regelen de details op bedrijfsniveau met boeren via 'de achterdeur'.

- Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer wordt alleen daar toegepast waar dit het meest kansrijk is voor een goed natuurresultaat.
- De provincies regisseren en stellen de kaders via Natuurbeheerplannen. Gebieden die buiten die Natuurbeheerplan vallen zijn de zogenaamde 'witte gebieden'.
- Via 40 regionale, gecertificeerde collectieven wordt invulling gegeven aan het beheer (Bijlage 1). Die collectieven zijn landsdekkend.
- Binnen de kader van het natuurbeheerplan wordt door elk collectief een afweging gemaakt in welk gebied, op welke percelen, welke ANLb-pakketten afgesloten kunnen worden en hoeveel budget daar tegenover staat.
- Vanuit de overheid zijn richtbedragen vastgesteld voor de vergoedingen van de diverse pakketten. Elk collectief geeft eigen specifieke invulling hieraan.
- De 40 collectieven zijn verenigd in de koepel 'BoerenNatuur.nl'.
- Om de collectieven te ondersteunen is in 2013 de Stichting Collectief Agrarisch Natuurbeheer (SCAN) opgericht. Een van de producten die zijn opgeleverd is een SCAN-GIS module voor registratie.

Regeling groenfinanciering – in het kort -

- De recente regeling rond groenfinanciering biedt mogelijk aanknopingspunten voor de KPI's van pijler 2&3.
- Op basis van ingediende gebiedsaanvraag bij de provincie zijn op collectief niveau subsidiebeschikkingen afgegeven door RVO (ANLb2016).
- Op basis van de subsidiebeschikking kan op collectief niveau een groenverklaring worden aangevraagd bij banken met een groenfonds (Rabo, ABN, Triodos, ASN, e.a).
- Collectief vraagt aan op basis van de afgesloten beheerpakketten – Let op: er is een selectie gemaakt van pakketten – landschap valt daar buiten!
- Voor groenverklaring is de ondergrens 25.000,-. op bedrijfsniveau. Projectvermogen: 5.000/ha waarop ANLb-pakketten zijn afgesloten (dus niet op basis van vergoeding/zwaarte van de pakketten).
- Een boer die op 10 ha ANLb-pakketten toepast heeft recht op groenfinanciering ter waarde van 50.000,-.
- Groenverklaring met een hoger projectvermogen wordt afgegeven indien sprake is van beheer 'met grote impact'. Daarvoor gelden aanvullende activiteiten/maatregelen die op minimaal 5% (dan 2 activiteiten; b.v. grasland met rustperiode, botanisch waardevol grasland) of 20% (bij 1 activiteit) van het grondoppervlak moeten worden toegepast.
- Boeren die buiten het Natuurbeheerplan vallen ('witte gebieden') en dus geen SNL-subsidie ontvangen, kunnen via het Veldleeuwerik certificaat én het uitvoeren van één van 5 benoemde activiteiten (o.a. vogelakker, kruidenrijke akker) toch in aanmerking komen voor een groenverklaring. Dit bestaat nog niet voor de melkveehouderij.
- Projectvermogen bij certificaat: boekwaarde grond waarop activiteiten worden uitgevoerd.

Foqus Planet – in het kort –

- Natuurbeheer is een onderdeel van Foqus Planet
- Melkveehouders kunnen aantonen via een beheerovereenkomst (ANLb-pakketten, of met gemeente, natuurorganisatie of particulier) of verklaring dat zij werken aan natuur- en landschapsbeheer

- FC rekent het % natuurbeheer van het totale bedrijfsoppervlak uit. Er wordt gewerkt met een wegingsfactor. Hoe groter het percentage, hoe meer punten je scoort.
- Voorbeeld: bedrijf van 60ha met 5 ha uitgestelde maaidatum en 100x10 m houtwallen => %beheer = (5*1)+(1000m/10.000*2) = (5,2 ha opp./60 ha)*100 = 8,7%
- Weging: vlakken =*1, lijnen =*2, punten =*5.

Gildeboeren & WeideWeelde – in het kort

- Op 7 juni jl is een initiatief van een groep melkveehouders en de Vogelbescherming gelanceerd: WeideWeelde. De afspraken die daar gemaakt worden staan beschreven op hun website: http://www.boerengilde.nl/boerengilde/gildekader.
- Minimaal 10% van de grond in een vorm van agrarisch natuurbeheer, groeiend naar 20% in 5 jaar (hier is agrarisch natuurbeheer gedefinieerd als een lijst met opties, het precies vaststellen van het % wordt nog wat in het midden gelaten);
- Weidegang minimaal 6 maanden voor melkkoeien, waarbij ze voor 1 mei naar buiten gaan en minimaal 3 maanden weidegang voor jongvee.
    - Veehouders maken in het najaar (aangepaste) bedrijfsnatuurplannen.

Tenslotte KPI's in relatie tot pijler 2&3:

- KPI's zijn thermometers voor prestaties van bedrijven – ligt een bedrijf op koers?
- KPI's zijn altijd een versimpelde weergave van de realiteit!
- KPI's zijn geen maatregelen – die hangen er onder.
- Voorgestelde KPI: aantal afgesloten beheerpakketten als percentage van maximaal af te sluiten pakketten.
- De KPI voor pijler 2&3 heeft vooral effect op de drukfactoren: landgebruik, landschap en bodem.
- Kunnen we voor de KPI ('s) voor pijler 2&3 aansluiten bij ANLb systematiek?
- Doet de uiteindelijke set KPI's wat we beogen? namelijk: meten van resultaat op biodiversiteit?

Beantwoording van de vragen uit de ToR

VRAAG 1: ***Vertegenwoordigen de agrarisch natuurbeheerpakketten de pijlers 2&3 van het conceptueel kader of zijn aanvullende maatregelen gewenst (uitgaande van doelstelling dat maatregelen biodiversiteitsresultaat dienen op te leveren)?***

- De huidige ANLb-lijst lijkt een geschikte basis, maar slag van pakketten/maatregelen naar KPI's is voor collectieven nog lastig - ze denken op niveau maatregelen. Op zich begrijpelijk, want zelfs voor de projectgroep, onderzoekers en de (pilot)boeren is het lastig om verschil te maken tussen een KPI en een maatregel. Een draadje langst de slootklant (een maatregel) zorgt voor meer kansen voor biodiversiteit in de sloot. Een KPI is wel of geen draadje 0/1.
- Per collectief wordt gewerkt met een eigen ANLb-lijst met maatregelen en verschillende vergoedingen (een variant op een landelijke lijst[1]) – het lijkt zinvol die te benutten zodat de waardering meer regio specifiek wordt. Collectieven zijn voorstander.
- De afgesloten pakketten met de overheid zijn openbaar toegankelijk, zie https://data.overheid.nl. Via www.boerenbunder.nl zijn deze data openbaar beschikbaar gemaakt – dat maakt koppeling aan FoqusPlanet of Biodiversiteitsmonitor technisch eenvoudig.
- Pakketten gericht op pijler 2 (landschapselementen) zijn sterk specifiek per collectief, pakketten gericht op pijler 3 (specifieke soorten, weidevogels) zijn dat veel minder.
- In de praktijk wordt weinig aan landschapselementen (pijler 2) gewerkt. Sterker nog: in gebieden zoals Idzega is de afwezigheid van bosjes e.d. juist heel wenselijk ivm goed weidevogelbeheer.
- Veel bedrijven hebben wel landschapselementen zoals houtwallen, maar daar zijn geen pakketten op afgesloten. Erfbeplanting is bijvoorbeeld ook pijler 2, maar valt niet onder ANLb. Partijen als b.v. Gagelvenne hebben projectervaring met vergroening via erfbeplanting.
- In gebieden met sloten zouden pakketten die met waterschappen worden afgesloten misschien kunnen gelden.
- Zou lidmaatschap van een collectief als KPI voor pijler 2 kunnen dienen? Voor score de vergoeding voor landschapselementen?
    - Percentage beheer van totale bedrijfsoppervlakte (=Foqus Planet)?
    - Opp. Landschapselementen op het erf telt mee
- De pakketten (en het daaraan gekoppelde denken/beleid) zijn vooral gericht op het in standhouden van goede leefgebieden voor rode-lijst soorten van weidevogels (grutto, tureluur, slobeend, e.a).
    - De meeste pakketten zijn gericht op toepassing binnen weidevogel-kerngebieden met controle via bijvoorbeeld tellingen van broedparen/ha, etc.
- Doel van de ANLb-pakketten is beschermen en behouden. De stimulans zit in de aanpak via 'voordeur' en 'achterdeur en er niet meer wordt afgerekend op enkele meters.
    - Om te stimuleren (daadwerkelijk verhogen van biodiversiteit) zou je meer een stip op de horizon moeten aangeven en/of tips voor verbetering op bedrijfs/perceelsniveau. Vraag is hoe en of dit past bij een aanpak met KPI's.
    - Zowel VALA, WLD, NFW als Gagelvenne noemden als mogelijkheid een bedrijfsnatuurplan. Dit wordt nu nog niet structureel gedaan, maar zou wat hen betreft wel wenselijk zijn en sluit aan op waar de voorlopende natuurverenigingen al mee bezig zijn. *(= eerdere idee, werktitel 'Biodivers bouwplan')*
    - I.s.m. BoerenNatuur.nl zou vanuit het project Biodiversiteitsmonitor een format opgesteld kunnen worden waarbij de 4 pijlers uit het conceptueel kader de basis vormen voor een dergelijk bedrijfsnatuurplan. Vanuit de collectieven (veld coördinatoren) zou dit basisformat dan een regio specifieke /bedrijfsspecifieke invulling kunnen krijgen (gebiedsproces) met de ANLb-pakketten en eventueel andere maatregelen - Vraag is alleen wat de kosten zijn en wie deze uiteindelijk wil dragen? Op deze manier kan wel de

[1] http://www.portaalnatuurenlandschap.nl/assets/2015-05-01_overzicht_beheerpakketten_agrarisch_natuurbeheer_anlb_2016_versie_1.4.pdf

integrale benadering vanuit het conceptueel kader worden vervlochten met het werk vanuit de collectieven.

- De collectieven en SCAN gaven aan dat ze graag (ook) meer focus op de basis biodiversiteit zouden zien (buiten de focus op rode-lijst soorten) en ook uitbreiding buiten de focusgebieden van de provincies ('de witte gebieden').
    - Tijdens de gesprekken met VALA en WLD werden een aantal vrij eenvoudige/voor iedereen te implementeren maatregelen genoemd. Vraag is daarbij steeds hoe je deze omschrijft, beoordeelt en controleert:
        - *Weidegang* – meer percelen met vroege weidegang (datum? – maar dit kan ook averechts effect hebben op de bodem in het voorjaar soms nog te nat is, dus zorgt voor vertrapping, zoals dit jaar), minimum % oppervlakte beweid grasland? (om te voorkomend dat alle koeien alleen op huiskavel worden gezet).
        - *Oud grasland* – minimaal % oud grasland van totaal? Wat is oud? Controleerbaarheid?
        - *Kruidenrijk grasland* – in GLB pilots is ervaring opgedaan met scoren van indicatorsoorten zoals pinksterbloem – op termijn zou dat mogelijk m.b.v. drones kunnen. Vraag blijft ook hier: wat is het streven? Welk percentage van de percelen moet kruidenrijk zijn om uiteindelijk punten te scoren?
        - *Randenbeheer en/of slootkanten* – hoe breed moet een sloot zijn? 3 m is laagdrempeliger dan 6 m, maar levert een strook van 3 m nog een bijdrage aan biodiversiteit? (SCAN gaf noodzaak laagdrempeligheid/ deelnamebereidheid aan als belangrijke factor).
- Bepaalde maatregelen (b.v. extensivering, vraagt een totale bedrijfsomschakeling, ruige mest vraagt om ander stalsysteem) vergen hele lange investeringstermijnen voordat resultaten zichtbaar worden. Daarbij is het belangrijk dat de prikkel vanuit de Biodiversiteitsmonitor meerjarig is (een garantie voor de lange termijn!).
- Vanuit de praktijk wordt aangegeven dat agrarisch natuurbeheer via de ANLb-pakketten, zoals het nu werkt, geen verdienmodel is! De vergoedingen zijn (te) laag en bieden vooral compensatie voor het onderhoud en instandhouding of voor derving van opbrengsten. Een deel van de boeren geeft het subsidiegeld terug aan het collectief en het collectief doet dan onderhoud van b.v. heggen en hagen e.d.
- NFW geeft aan dat de Biodiversiteitsmonitor een plus op het ANLb kan zetten door een schil van aanvullende biodiversiteitsafspraken, aansluitend op het ANLb. Ofwel een specifieke prikkel kunnen geven. Denk aan een serie (eenvoudige) maatregelen:
    - m2 rand?
    - datum weidegang? vroegweide
    - kruidenrijkdom
    - bodem?

  De uitdaging om te komen tot een aantal sleutel KPI's of sleutel maatregelen zou ook teruggelegd kunnen worden in de collectieven: Bedenk een (of meerdere) KPI's die voor alle melkveehouders in het gebied kunnen gelden, beheersbaar/uitvoerbaar zijn door het collectief.. en toets deze vervolgens bij de projectgroep.

VRAAG 2: Kunnen de agrarisch natuurbeheerpakketten versimpeld worden opgedeeld *in: pijler 2: landschapselementen, randenbeheer etc. en pijler 3: beheerpakketten voor specifieke diersoorten (bv vlinders & vogels)*

- Op basis van de ANLb-lijsten van de 3 collectieven VALA, WLD en NFW vallen de pakketten 9, 10, 11, 12, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28 en 29 onder pijler 2. En de pakketten 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 en 13 onder pijler 3.
- Pakketten 18 en 19 (bouwland) vallen eerder onder pijler 3 dan onder 2 omdat ze insecten leveren als voedsel voor vogels.
- In het kader van dit project is een Excel ontwikkeld die de ANLb2016 lijst bevat aangevuld met DAW maatregelen, natuurpakketten, erfmaatregelen, bodemmaatregelen en de maatregelen uit de (CLM) biodiversiteitsmeetlat. Met deze Excel wordt een zo compleet mogelijke maatregelenlijst opgeleverd aan de projectgroep. De reactie vanuit NFW op deze Excel: moet je juist niet willen, beter gebiedsafspraken maken met de collectieven. Dit zou pleiten voor een selectie van te belonen/stimuleren maatregelen per collectief.

VRAAG 3: *Hoe kunnen pakketten worden vertaald naar 'witte gebieden' of zijn aanvullende maatregelen nodig? Zo ja welke?*

- Collectieven zijn landsdekkend. Het SCAN-GIS systeem vormt de basis voor de registratie en kan opengezet worden voor alle percelen, sloten, erven en landschapselementen in Nederland. Boeren in witte gebieden hoeven zich alleen aan te melden.
    - Dit moet dan wel lopen via de collectieven
    - Wat zijn de kosten voor organisatie e.d. en wie gaat ze betalen?
    - Wil je boeren lid maken van het collectief (= mede verantwoordelijk zijn) of dat ze alleen gebruik kunnen maken van de digitale infrastructuur?
    - Sluit je als projectpartners een overeenkomst met collectieven of met individuele boeren?
- Elk collectief zou kunnen aangeven welke van hun pakketten of aanvullende maatregelen ook toepasbaar zijn in witte gebieden (zie het lijstje onder vraag 1).
    - Je zou, net als bij systeem groenverklaringen, een lijstje met aanvullende activiteiten kunnen maken (weidegang, oud grasland, kruidenrijkgrasland, randenbeheer).
- De collectieven geven wel aan dat met het nieuwe stelsel juist gekozen is voor focusgebieden en om het geld en de maatregelen juist daar in te zetten waar het meeste effect verwacht kan worden. Dit zou impliceren dat vanuit dit project en deze projectpartners juist een keuzen gemaakt moet worden voor het stimuleren van de basis kwaliteit. KPI's of maatregelen die voor iedereen geldig zijn en die zo mogelijk los staan van discussies over effectiviteit.
- Anderzijds is het ook zo dat het beschikbare budget nu dwingt tot het maken van keuzes waar agrarisch natuurbeheer wel en niet gesubsidieerd wordt. WLD gaf aan dat ze voor 'pareltjes' in witte gebieden als het kan een speciale oplossing zoeken zodat inzet van boeren toch 'beloond' kan worden. Ook VALA gaf aan bezig te zijn met tegemoetkoming voor boeren in witte gebieden (geld verdiend met snippers uit houtwallen zou er b.v. voor kunnen worden ingezet).
- Zie systematiek Groenfinanciering: boeren die buiten het Natuurbeheerplan vallen ('witte gebieden') en dus geen SNL-subsidie ontvangen, kunnen via het Veldleeuwerik certificaat én het uitvoeren van één van 5 daarin genoemde activiteiten (o.a. vogelakker, kruidenrijke akker) toch in aanmerking komen voor een groenverklaring.
    - Optie: het Veldleeuwerik certificaat zou ook een 'Biodiversiteitsmonitor-certificaat' kunnen zijn met specifieke activiteiten zoals weidegang, oud grasland, e.d.
    - Controle e.d. zou via een stichting en via een onafhankelijke controle instantie of de inzet van collectieven (?) moeten worden georganiseerd. Collectieven zijn allemaal gecertificeerd, is dus een voordeel om met ze samen te werken.

VRAAG 4: Hoe kunnen pakketten worden gewogen zodat deze een goede indicatie geven van de zwaarte van het resultaat/inspanning? Is daarvoor de hoogte van de vergoeding (als binnen huidige bestaande pakketten gedefinieerd en onderbouwd) een goede maatstaf?

- Deze vraag lijkt in sterke mate op die van de groenfinanciering voor agrarisch natuurbeheer. Er kan groenfinanciering afgegeven worden over het totale budget wat aan agrarisch natuur-en landschapsbeheer door de boer ontvangen wordt. Dus voor hoe meer ha een boer subsidie via het collectief ontvangt, hoe meer geld hij/zij tegen een aantrekkelijk tarief kan lenen (of bestaande lening openbreken en tegen gunstigere voorwaarden voorzetten).
- De reactie van WLD en VALA op de huidige groenfinancieringsregeling was matig positief. Het is een eerste stap, maar het levert weinig op. Het zou pas echt prikkelen als het aantrekkelijke tarief voor alle hectares van de boer zou gelden die aan agrarisch natuurbeheer zou doen. De afsluitkosten lijken nu niet op te wegen tegen de voordelen.
- De KPI die hier feitelijk gebruikt wordt is de omzet aan agrarisch natuurbeheer – het aantal hectare onder ANLb maal €5.000,-. Het maakt niet uit welke pakketten worden afgesloten.
    - Vraag is wel in hoeverre dit biodiversiteit daadwerkelijk stimuleert?
- De vergoedingen binnen het huidige ANLb zijn gebaseerd op inkomstenderving. Om dit zomaar om te zetten in een beoordeling van de zwaarte van het resultaat/inspanning is niet eenvoudig mogelijk. Dit vergt verdere ontwikkeling.

VRAAG 5: Is er een belangrijke onderlinge samenhang tussen de verschillende pakketten om daadwerkelijk biodiversiteitswinst te boeken die nopen tot het stellen van een bepaalde voorwaardelijkheid in combinaties van pakketten?

- Welke combinaties als voorwaardelijk gesteld zouden moeten/kunnen worden moet verder worden uitgezocht. Collectieven vonden dit een moeilijke vraag.
- Melkveehouders benadrukken wel dat goed weidevogelbeheer alleen kan als het hele bedrijf daarop is ingericht. Dus: zoveel mogelijk diversiteit in maaibeheer, maar b.v. ook randen waar kuikens in kunnen vluchten.

VRAAG 6: In hoeverre is het relevant om de geïnventariseerde kansen/maatregelen op een kaart weer te geven?

- Collectieven en agrariërs denken in maatregelen (wat kunnen we doen), niet in KPI's (wat is een geschikte thermometer van de prestaties). Dit blijft overigens ook voor de zoektocht binnen de projectgroep een uitdaging. Het stimuleren/prikkelen via heldere maatregelen lijkt voor pijler 2 en 3 best mogelijk, het vinden van de juiste (inclusievere) KPI's is lastig.
- Daadwerkelijke en potentiele maatregelen en de locatie op het bedrijf op kaart zichtbaar maken sluit aan bij de behoefte van collectieven. En kan ook behulpzaam zijn bij het optimaliseren van het agrarisch natuurbeheer in gebieden doordat de potenties van alle bedrijven in het gebied dan helder worden. Het schets een toekomstbeeld en stimuleert agrariërs om meer te doen en toe te werken naar een optimum.
- Daarnaast geven de collectieven aan dat er vooral behoefte is aan waardering – een kansen/maatregelenkaart kan je zelf, trots, laten zien wat je al allemaal doet, ook aan je omgeving.

Losse vragen/gedachten/afwegingen:

- Sluit je bewust aan bij de (dynamiek van) de collectieven of kies je (misschien zelfs collectief specifiek) voor een serie KPI' s? Laat je de collectieven daarin bijvoorbeeld scores bepalen? Of kies je juist voor verhogen van het basis niveau van biodiversiteit in Nederland (in plaats van focus op rode lijst soorten)?
- Gaat het vooral om aanhaken (dus laagdrempelig, prikkel tot deelname) of echt om het ecologisch effect? Wat is juiste balans? Prikkelen op gedragsverandering? Of Prikkel op ecologisch effect? Het schetsen van die bedrijfsspecifieke kaart (die 100% kansen voor jouw bedrijf) kan al een behoorlijke grote stap zijn om te prikkelen op gedragsverandering (u heeft een lege kaart versus een volle kaart vol acties ten behoeve van de biodiversiteit).
- Hoe maak je de functionele aspecten van landschapselemeten (pijler 2) meer inzichtelijk?
- Gagelvenne: stimuleer verbetering van de basis biodiversiteit en beloon topbedrijven! (…maar hoe bepalen wie het topbedrijf is?)
- KPI als % van pakketten voor agrarisch natuurbeheer, is dat een goede indicator voor de mate van biodiversiteit? Is in de ene situatie niet veel eenvoudiger een hoger percentage te halen dan in de andere? Vergt veel ontwikkelwerk: wat is op het perceel, of het bedrijf, de max biodiversiteit??
- Collectieven bepalen welke pakketten welke vergoeding krijgen – maar aangeven wat het maximaal haalbare op bedrijfsniveau zou zijn is lastig voor hen – raakt aan de verhoudingen met hun leden?
- Collectieven geven aan goed na te denken over wat een KPI daadwerkelijk stimuleert: Men vindt dat kringloopwijzer b.v. intensivering stimuleert en % eiwit van eigen land zou bijvoorbeeld de focus kunnen leggen op maximale Engels raai productie, etc.
- Aandachtspunt vanuit ANV: Voordat je een systeem met KPI's gaat uitrollen moet je goed weten wat het effect van het sturen op bepaalde KPI's in de praktijk is, ook op andere maatregelen en ecosysteemdiensten – trek lering uit de kringloopwijzer!
    - De kringloopwijzer is een instrument dat inzicht geeft in o.a. stikstof en fosfaat efficiëntie en benutting van ruw- en krachtvoer. Het is wetenschappelijk onderbouwd, geborgd en wordt gehandhaafd. Het kan nu (anno 2016) benut worden om er KPI's uit te halen zoals % eiwit van eigen land of N en P verliezen. Voor pijler 2&3 is zo'n instrument er simpelweg niet. Scan-Gis heeft die potentie, maar dat moet ontwikkeld worden.
- Rol van de waterschappen wordt ook genoemd. In meerdere gebieden (o.a. Sudwesthoeke) werken waterschappen nog niet goed mee, of zelf tegen. B.v. bij peilverhogingen. Het zou mooi zijn als de boeren met een goede score van de Biodiversiteitsmonitor ook kunnen rekenen op verlaging van de waterschaplasten. Het instrument kan daarop voorsorteren.
- Alle boeren geven aan dat het bij het werken aan biodiversiteit niet gaat om het geld. Belangrijkste voor hen is de lol die ze erin hebben en de (maatschappelijke) waardering – een tegeltje aan de muur, een bord aan de straat -.

GLB pilot

Binnen de zogenaamde GLB pilot, die de overheid met 3 collectieven (NFW, WLD, VALA) ter voorbereiding op het nieuwe GLB heeft gedraaid (2011-2015), is o.a. veel ervaring opgedaan met het scoren van agrarisch natuurbeheer. Bijvoorbeeld kruidenrijk grasland op basis van indicatorsoorten zoals de pinksterbloem. Er bleven ook veel vragen over, zoals bijvoorbeeld het aandeel percelen wat kruidenrijk moet zijn ten opzichte van het totaal. Deze 3 collectieven geven aan dat het om meerdere redenen interessant is deze pilot door te zetten met een nieuwe focus en met nieuwe partners als RFC, WNF en RABO. Mogelijk biedt dit kansen voor financiering van het verder toetsen en uitrollen van de Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij?

Aanbevelingen voor vervolg

- Samenwerking met de (gecertificeerde) collectieven is een belangrijke keuze versus het oprichten van een eigen stichting (zoals Veldleeuwerik). Mogelijk alleen aansluiting bij collectieven met een zekere kwaliteitsstandaard i.v.m. de huidige grote diversiteit tussen collectieven qua organisatie en professionaliteit.
- Verder testen van de nu reeds geselecteerde KPI's blijft noodzakelijk.
- De eerder uitgewerkte "kansenkaart/biodivers bouwplan" leent zich als een prototype voor uitwerking van pijler 2 en 3. Het moet vooral gezien worden als een visualisatie van de denkrichting. Een gespreksdocument tussen stakeholders (NGO's, overheden, andere boeren) om die MAX biodiversiteit vast te stellen. Maar wil de projectgroep uiteindelijk een nieuw instrumentarium ontwikkelen zoals die kansenkaart? En schetst de projectgroep dit eindbeeld? En laat ze vervolgens aan de ANV's/aan de collectieven de invulling over? Het format voor het plan/de randvoorwaarden kunnen ook gegeven worden voor het testen en vervolgens kan elke ANV het uitwerken? Misschien moet er bewust een traject met de (lokale) natuur- en vogelbescherming op gang komen met de kansenkaart als startdocument.
- Om op regio niveau te kunnen werken lijkt de betrokkenheid van collectieven een noodzakelijke. Het aanbieden van een standaard format (voor elke boer in NL gelijk) kan helpen, waarbij de collectieven de prioriteiten kunnen aangeven, wat bijvoorbeeld een andere puntentelling per collectief kan opleveren. Het format kan gelijk zijn, de puntenverdeling anders.
- Voor pijler 2 en 3 zijn ook een aantal duidelijke, helder communiceerbare, maatregelen te bedenken. Zie groenfinanciering en zie WeideWeelde. De stap naar KPI's is en blijft lastig. Een KPI kan nog steeds zijn het % genomen maatregelen van het totaal mogelijke maatregelen, maar dat zal verder ontwikkeld moeten worden en vooral uitgetest. Het is denkbaar dat eerst het ideale plaatje (wensbeeld) voor een bedrijf wordt opgesteld, bijvoorbeeld vanuit het collectief, en dat kan op 100% gesteld worden. Geen enkele maatregel nemen (of voldoen aan de wet) is een lege kaart is 0%. Vraag is al: hoe ziet de kaart eruit als alleen aan de huidige wet-en regelgeving wordt voldaan? Dit proces opstarten (neerzetten van dat wensbeeld, die 100%) samen met de collectieven is denkbaar en geeft waarschijnlijk ook een gewenste "test". De opdracht aan de collectieven zou zijn: kan (en wil) het collectief de 100% inzet bepalen. Of zou men het traject willen opstarten?

Onderliggende en eerdere documenten/materialen

- Excell-file met alle gevonden maatregelen en ANLB2016
- Opleverdocument biodivers bouwplan met daarin voorbeeld kansenkaart, voorbeeld werking, opsomming alle mogelijke kansen d.d. 10/12/14
- Studie WUR studenten "stinkend rijk met biodiversiteit": alle mogelijke kansen, uitgewerkt richting verdienmodellen
- Rekentool waarmee het bouwplan berekend kan worden, met de behoefte aan energie, eiwit, vitamine en mineralen

Bijlage 1: agrarische collectieven

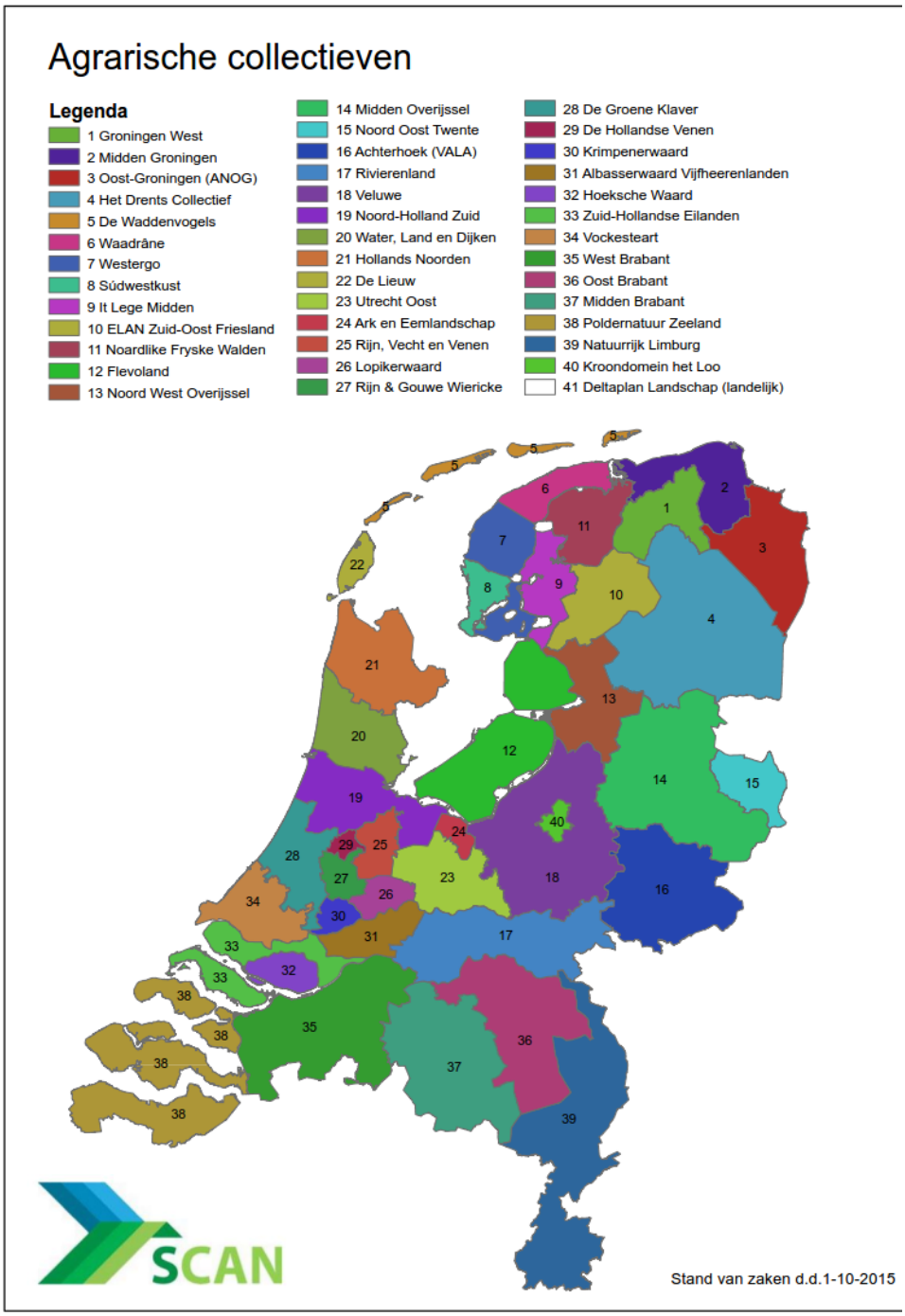

Bijlage 2: eerdere uitwerkingen (kansenkaart)

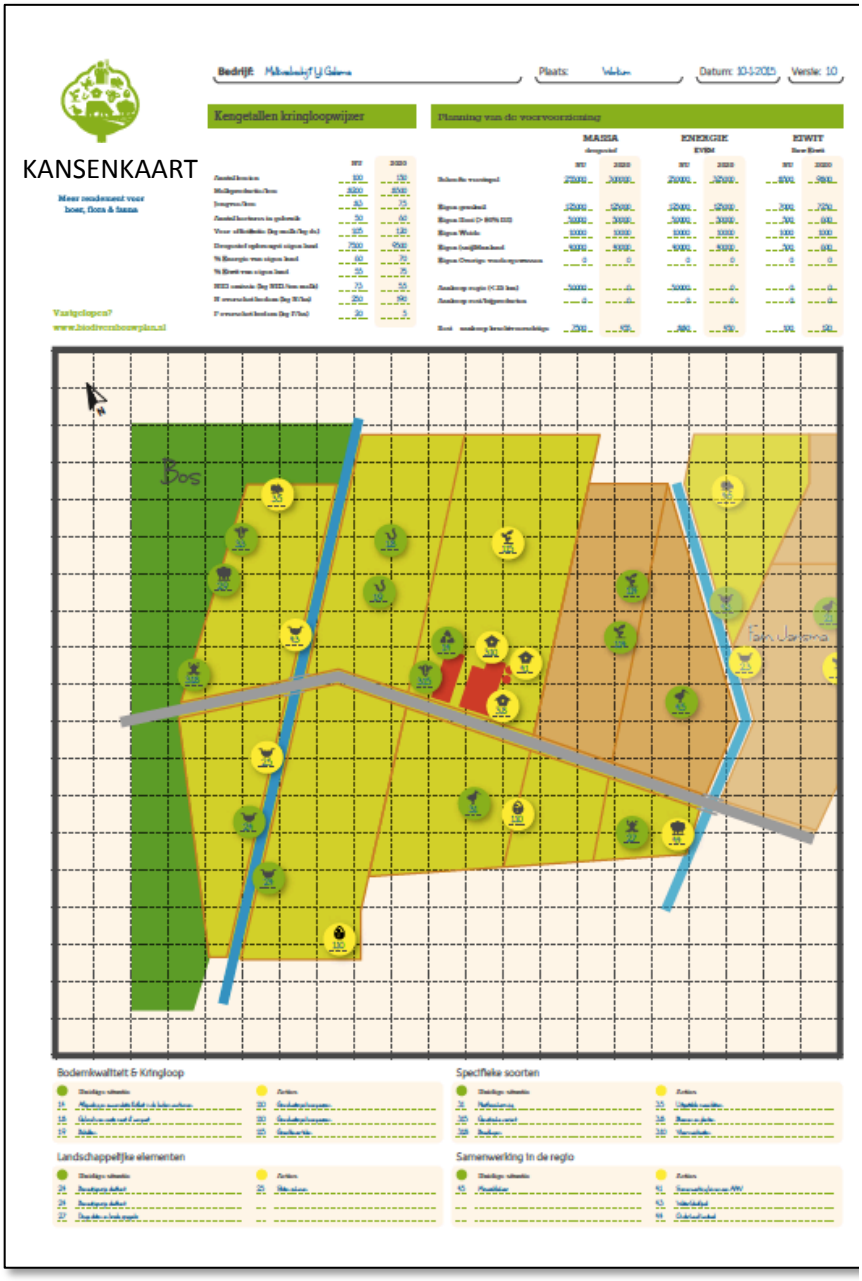

-
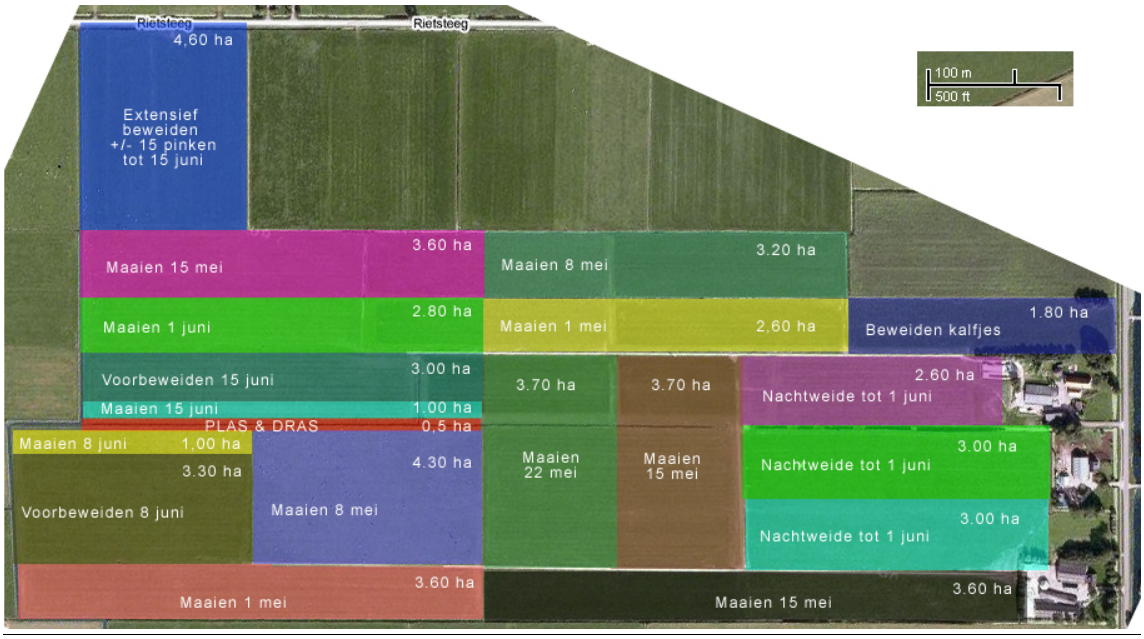
Optimaliseer!